

Møde i Sorø.

Den 21. Juni 1898 afholdtes et kirke- og kunsthistorisk Møde i Sorø Kirke. Sognepræst, Lic. theol. F. C. Krarup havde med stor Beredvillighed lagt alt tilrette, og en talrig Forsamling fra By og Land var tilstede. Efter et Orgelpræludium af Organist Jähnigen indledede Formanden Mødet med nogle Ord, idet han mindede om, at det var tredie Gang, Selskabet stevnede til Møde i Sorø. Men de to tidligere Møder laa saa langt tilbage i Tiden — det sidste allerede nogle og tyve Aar — at det næppe var sandsynligt, at ret mange af de tilstedeværende mindedes dem. Var end Tilhørerkredsen forskjellig, saa var dog Formaalet det samme, nemlig Bestræbelsen efter at bevare Minderne om Aandslivet i vort Folk, særlig de Minder,

der knyttede sig til Sorø og gjorde dette Sted ærværdigt og tiltrækkende for os. .

Ordet gaves først til Professor J. Kornerup, der selv har haft en betydningsfuld Andel i Sorø Kirkes Restauration, og som har været saa venlig at meddele os Manuskriptet til sit Foredrag.

Sorø Kirkes Arkitektur og Minder,

Foredrag af J. Kornerup den 21. Juni 1898.

Ærede Forsamling!

Naar Formanden for det kirkehistoriske Selskab har bestemt Sorø Kirke til Mødested idag, kunde han ikke have valgt mange Kirker i Danmark, som havde større Betydning i vor Bygningshistorie eller vare omstraalede af større Minder end dette Sted, hvor Absalon og Esbern Snare, hvor Valdemar Atterdag og Holberg hvile! Der er noget eiendommeligt ved denne skønne Bygning, en egen Klosterstemning. Ja, hvis disse Mure kunde tale, vilde de give en fjern Gjenlyd af Munkenes Trin, naar de aarle og silde i svundne Tider ved Ottesang, Messe og Vigilie færdedes paa den slidte Stentrappe, der i søndre Korsfløi førte ind til den fælles store Sovesal i Klosteret.

Allerede i Kong Erik Lams Tid stod der et lidet Kloster for Benediktinermunke her i Sorø. Det laa tilligemed sin lille Stenkirke tæt Nord for denne Kirke Øst for Klosterporten og var oprettet af Absalons Fader, Asker Ryg, og Farbrødre Toke og Ebbe; men ved en slet Styrelse var det kommen i Forfald. Da var det, at Erkebiskop Absalon med Støtte af sin Broder Esbern Snare, begge fødte i Nærheden, i Fjenneslevlille, lod Munke komme hid fra Esrom Kloster i Aaret 1161 og stiftede Cistercienserabbediet St. Marie i Sorø. Den store Erkebiskop elskede Sorø, dvælede gjerne her hos Munkene og lukkede her sine Øine den 21 Marts 1201. Det var ham, der hjalp Munkene med at bygge Klosteret, og det var hans udtrykkelige Be-

stemmelse¹⁾, at dets Kirke skulde være hans og hans Slægts Hvilested, hvorfor han, da Koret med Korset var færdigt, lod sin Farfader Skjalm Hvide og Farbroder Tokes Ben flytte fra Fjenneslevlille Kirke og indmure i Væggen i søndre Korsfløi, »Johannes Evangelistens Kor«, imellem hans og St. Benedikts og St. Bernhards Altere, hvor man 1779 fandt dem tilligemed deres Gravskrifter paa Blyplader. I Aaret 1179 lod Absalon sin Ven Biskop Frederik af Slesvig, der var druknet paa et Tog mod Venden, skrinlægge i Muren i samme Korsfløi.

Der findes ingen Skildring af Kirkens Opførelse, men det kan da have sin Interesse at høre, hvad Klosterhistorien i Frankrig, Cisterciensernes Hjemland, meddeler om sligt. I Skildringen af St. Bernhards Liv²⁾ tales der om den Begeistring, hvormed Cistercienserne tog fat paa Bygningsarbeidet især i Ordenens ældste Tid. Munkene og Lægbrødrene udførte selv Arbeidet med Murskeen og Meiselen i Haanden. Under Psalmesang murede de paa Stilladserne og forlod kun deres Værktøi for at gaa til fælles Bøn i et midlertidigt lille Trækapel. Selv Abbeder og Adelsmænd fandt det ikke under deres Værdighed at bære Sten til Arbeidet, iførte Haandlangeres simple Dragt.

Da Munkene fra Esrom vare komne hid, boede de rimeligvis i nogen Tid i det omtalte Benediktinerkloster, førend de kunde tage fat paa Opførelsen af »den store Kirke« og Klosterbygningerne. Kirken, som man altid byggede først, dannede kun en Side af det hele Anlæg. Nærmest, Syd for den laa den firkantede Gaard, »Fratergaarden«, med sin søileprydede Omgang³⁾. Rundt om den laa Munkenes Celler, Refektoriet, Sovesalene, Abbedens Værelser samt adskillige spredte Bygninger. Der haves ingen bestemt Efterretning om, naar Klosterkirken stod færdig; men man har formodet, at Pavens Stadfæstelse af

¹⁾ Thorkelin: Diplomatarium I, 79.

²⁾ Montalembert: »La vie de Saint Bernard«.

³⁾ »Danske Mindesmærker«, I. Bind, Tavle XXXIV.

Klosterets Privilegier 1181 betegner Tidspunktet. Efter hine Tidens Skik er Kirken rimeligvis bygget op i to eller flere Afdelinger, og Koret, Korset samt det østligste Fag i Skibet bygget først. I dette Fag ses udvendig dobbelte Vinduer med Sidesøiler, forskellige fra Skibets andre Vinduer. Det ser ud, som om den oprindelige Plan har været at gruppere Høikirkens Vinduer sammen to og to, som f. Ex. i de romanske Murstenskirker, Domkirken i Ratzeborg eller Klosterkirken i Dargun i Meklenborg¹⁾. Endvidere er Hovedskibets østligste Arkade paa Nordsiden prydet med Sidesøiler med Kapitæler, ligesom de i Ringsted Kirke, den eneste af alle Arkaderne i Sorø, der er udmærket paa denne Maade. Alt dette betyder maaske, at der har været en Standsning i Arbeidet. Man har ment, at Kirken eller i al Fald Korset ikke kan have staaet færdigt før Aaret 1174, fordi St. Bernhards Alter i søndre Korsfløi ikke kunde oprettes førend dette Aar, i hvilket han blev optaget imellem Helgenerne. Noget sikkert Bevis er det dog neppe. Efterretningen om Alteret stammer fra Klosterets Gravliste, forfattet 1524 paa Abbed Henrik Tornekrandses Foranstaltning. Det gamle Kapel, hvor St. Bernhards og St. Benedikts Alter var, hvor nu Fossernes Begravelse er, kan jo godt fra først af kun have været viet til Benedikt alene. Det er neppe troeligt, at Cistercienserne, der som sagt kom til Sorø 1161, skulde have siddet 10—12 Aar uvirksomme, inden de tog fat paa Kirkebygningen. Den samtidige St. Bendts Kirke i Ringsted stod — idetmindste Kor og Kors — færdig før 1170, da Knud Lavard der blev skrinlagt som Helgen.

Grundformen for Sorø Kirke er laant fra Frankrig, dog ikke fra Stamklosteret i Clairvaux, der havde halvrund Korslutning med Søileomgang omtrent som Roskilde Domkirke, men fra en anden Type for denne Ordens Kirker,

¹⁾ J. Kornerup: »Esrom Klosters Forbindelser med Venden«, Aarbøger f. nord. Oldk. og Hist. 1881, S. 6.

nemlig fra den meget gamle Klosterkirke i Fontenay¹⁾ ved Montbar i Burgund. Men ogsaa i Tydskland findes et mærkeligt vel bevaret Cistercienserkloster, hvis Kirkes Plan ligner Sorø, nemlig Abbediet Maulbronn²⁾ i Schwaben. I Bagpommeren ligger Klosterkirken i Colbaz, ligesom Sorø er en Datter af Esrom, bygget 1210. Uagtet denne Kirkes Kor er ombygget, ses det dog, at den har havt samme Plan som Sorø og den ligner i sine enkelte Former ganske de danske Kirker³⁾. Det eiendommelige ved disse Kirker og ved Sorø er det meget langstrakte Skib med de smalle Sideskibe, det firkantede Kor med den flade Altervæg samt de dybe dobbelte Kapeller ved Korsets østre Sider. En gammel Cisterciensermunk, Cæsarius af Heisterbach, fortæller, at det var bleven Skik, at Munkene efter endt Messe trak sig tilbage i disse Kapeller, drog Kutten af og pidskede sig med Svøber for at drive syndige Lyster ud af Kroppen.

Da Munkene i Sorø skulde til at bygge deres Kirke, søgte de at skaffe sig Tidens sidste Forbedringer for at lette Arbeidet. Man havde hidtil paa Sjælland bygget Kirkerne af Kampesten, Kalksten og Kridtsten, som møisommelig maatte tilhugges. Men paa den Tid, Klosteret skulde bygges, kom Teglstenen i Brug som noget helt nyt, hvad man uden Tvivl havde lært af Tydskerne. Absalon er sikkert med Hensyn til den Masse Teglsten, der maatte skaffes tilveje, kommen Munkene til Hjælp. Man kjender endnu Navnet paa Erkebispens Teglmester. Han hed Aage. »Acho magister laterum« kaldes han i Absalons Testamente. Dette nye Bygningsæmne havde den største Indflydelse paa Stilen og de arkitektoniske Former, og den betegner derfor en hel ny Udvikling i denne Retning. Oprindelig kom

¹⁾ Viollet le Duc: Dictionnaire de l'architecture francaise, I, 274.

²⁾ Dr. Dohme: Kirchen des Cistercienserordens in Deutschland, 1869, S. 65.

³⁾ »Esrom Klosters Forbindelser med Venden«, Aarbøger. f. nord. Oldk. og Hist. 1881. 16—30.

den fra Norditalien især fra Lombardiet, hvor man kan finde Kapitæler af samme Form som Sorø Kirkes, f. Ex. i St. Zenos Kloster i Verona. Derfra vandrede den romanske Murstensstil til Norden, efter nogle Forskeres Mening¹⁾ over Nederlandene, hvor der nu dog findes yderst faa Vidnesbyrd derom. Men nærmest os udfoldede den sig i de brandenborgske Egne, hvor Klosterkirken i Jerichou opførtes imellem Aarene 1147—1152. I Koret i denne Kirke findes Halvsøiler med Kapitæler, der ligne Sorøs. Ogsaa i Kirken i Saltzwedel, indviet 1161, findes lignende Former med Kapitæler, der ere lidet forskellige fra dem her i Kirken.

Dog er det interessant at lægge Mærke til, at man i disse ældste Murstenskirker af gammel Vane vedblev at bruge Meiselen og afbanede visse Dele af Muren, efterat den var opført. Man ser det saaledes her i Kirken paa Halvsøiler, Kapitæler og Vindueslysninger. Stenene ere her riflede. Man har tidligere troet, at disse Rifler have været der, før Stenen blev brændt; men er nu paa det Rene med, at det er Meiselslag og har netop her i Sorø ved praktiske Forsøg overbevist sig om, at Riflerne lade sig nøiagtig eftergjøre.

Ville vi danne os en Forestilling om, hvorledes Sorø Kirke har set ud fra først af, maa vi tænke os den langt simplere end nu, med et mørkt alvorligt Præg saaledes som St. Bernhard formanede Munkene til at bygge deres Kirker. I sine bekendte Breve befaler han dem at sky alle unyttige og letfærdige Billeder, som kun tjente til at forstyrre Brødrene i deres fromme Betragtninger. Vinduerne i Korets østre Væg og i Korsets nordre vare ikke saa lange, som de nu ere, men korte og høitsiddende ligesom alle de andre Vinduer. I søndre Korsfløi var der, førend Klosterbygningen kom til at støde op til den, en Gruppe

¹⁾ Høyen og Adler navnlig den sidstes: „Ursprung des Backsteinsbaues in den Baltischen Ländern“, Berlin 1884.

af to korte Vinduer og et stort rundt¹⁾. Væggene stod overalt i de røde Mursten, mørke og svære, og der var ingen malet Skjoldfrise. Men den væsenligste Forskjel var dog den, at kun Koret, Korset og Sideskibene vare hvælvede; hele det lange Hovedskib var dækket med et mørkt Bjælkeloft. Hovedskibets Sidevægge vare flade og gjorde et helt andet, om end meget simpelt dog storslaaet alvorligt, Indtryk som en Basilika med sin Række runde Gueaabninger, der bares af Piller, sit fortløbende Baand med Tandskifter og de høitsiddende Vinduer.

Høikoret var viet Jomfru Maria, foran hvis Alter, der stod op imod østre Væg, Klosterets Stifter Absalon blev begravet efter Tidens Skik, fordi det var Hæderspladsen. Søndre Kors var indviet til Johannes Evangelisten, og i Kapellerne brændte Lysene foran hans, St. Benedikts og St. Bernhards Altere. Nordre Kors med Altere for St. Peder og St. Poul og for Johannes Døberen var viet denne sidste. Midt under Korset var Priorens og Munkenes Kor med deres Sæder og med en Dør imod Vest. I nogle Klosterkirker strakte Munkesæderne sig endogsaa langt Vest paa igjennem hele Skibet, som det f. Ex. endnu kan ses i Doberan ved Rostok. Det lille, meget gamle Kapel ved nordre Sideskib, hvor Rigsraad Chr. Friises Begravelse nu er, var ifølge en Indskrift paa Hvælvingen »Leviternes Kor« 3: Diakonernes.

Saaledes stod Klosterkirken imellem Aarene 1181—1247, da den tilligemed Klosteret rantes af en ødelæggende Brand. Da Abbed Joseph samme Aar blev afsat, har man formodet, at Ulykken tilskreves ham. Ved denne Leilighed brændte Kirken, begge Dormitorier, det større og det mindre Gjæstehus, Klosterets Omgang, Sygehuset, Møllen, Bryggeriet, Klædekammeret, Kjældermesterens og Underkjældermesterens Værelser, Biskoppens Kapel, Sakristanens

¹⁾ Disse Vinduer burde vistnok atter aabnes, og de omtalte lange i nordre Kors og Koret gjøres kortere, som de oprindelig vare.

Hus, Værksteder, Havehus, Væverens Hus, Hestestalden, Porten, Ladegaarden, et Hus med et kunstigt Vandøseværk, Hestemøllen og en Mølle med Hjul. Kun een Klokke blev reddet. Man faar et Begreb om Klosterets store Samling af Bygninger. Det hele laa nu i Ruiner som en rygende Tomt, og Munkenes Fortvivelse var stor; men i denne Nød var det atter Skjalm Hvides Slægt, der kom Munkene til Hjælp. Esbern Snares Datter, Fru Ingeborg af Kalundborg, Enke efter Peder Strangesøn, skænkede dem i Aaret 1250 en Del Jordegods til Hjælp til Hvælvingernes Opførelse i Kirken ligesom ogsaa til Vokslys, der skulde brænde Dag og Nat paa Jomfru Marias Alter¹⁾. Det er disse Hvælvinger, som vi nu se dække Hovedskibet og som altsaa ere opførte kort efter 1250.

I Aaret 1285 lod Abbed Niels III for at hævde Betydningen af Kirken som Gravsted for Absalons Slægt Benene af hans Forældre, Asker Ryg og Fru Inge, flytte fra deres Hvilested i den »gamle Kirke« til »den store Kirke« tilligemed Ebbe Skjalmsøn og Ragnhild og Toke Ebbesøn og mange andre. De blev nedlagte paa tre Steder, en Del i Høikoret, en anden i Evang. Johannes's »Presbyterium«, en tredie i Johannes Døberens dito. Fra denne Tid stammer Kirkens maleriske Udsmykning, der saavidt muligt og i nøje Overensstemmelse med de fundne Rester af Maling blev fornyet i Halvfjerdsene under min Ledelse og med det særlige Syns Billigelse.

Den lange Frise med 150 Skjolde, for største Delen over Mænd og Kvinder af Skjalm Hvides Slægt, blev først malet, efter at Hvælvingerne i Skibet vare indbyggede; men en Del af dem navnlig i Kirkens vestre Ende ere senere tilføjede. Væggene stod fremdeles røde, og paa denne Bund anlagdes der saa et bredt hvidt Bælte, hvorpaa Skjoldene blev malt tilligemed de smukke Bordter, hvoraf dog nogle nu ere nye. Desværre har denne mærkelige

¹⁾ Script. rer. Dan. IV, 465 og flg.

Skjoldfrise været Gjenstand for mange Forandringer. Abbed Henrik Tornekrands lod den ikke længe før Reformationen male helt om og tilføjede adskillige nye Skjolde fra hans egen Tid. I Kong Frederik II.s Tid skulle nogle Skjolde være malede. Atter i forrige Aarhundrede blev Frisen malet om, hvorved der kom en stor Uorden i Stamtavlen især i nordre Kors, hvor man saa at sige endevendte en hel Række. Sidste Gang blev Kirken og Skjoldene i 1845 overmalede af Malermester Løffler og adskillige meningsløse Feil i Indskifterne blev da bibeholdte, f. Ex. »Jomfru Anna Sorø, Christoferi« i Stedet for »soror Christoferi«, Christoffer af Bayerns Søster, eller »Tuly Rosenørn« i Stedet for »Tuly Bosun«. Det særlige Syn tilraadede da, at man skulde søge at bringe Frisen tilbage til sin oprindelige Tilstand, og mit Forslag i denne Retning bifaldtes, efterat jeg havde overbevist mig om, at der fandtes ældre Malinger fra det 13de Aarhundrede nedenunder de tykke Overmalinger med Limfarve. Efterat der var taget Tegninger af alle de hidtil værende Skjolde, skred man til Arbeidet og søgte at bringe Orden ind i den genealogiske Række, idet man støttede sig til Gravlisten, til Søren Abildgaards Tegninger fra forrige Aarhundrede og til nogle gamle Vaabenbøger. Men det var ingenlunde nogen let Opgave at skulle rette Aarhundreders Feil. Det maa billigvis undskyldes, om enkelte ere blevne tilbage.

Udgangspunktet er nu, saaledes som det har været fra først af, Høikoret, hvor Stamfaderen Skjalm Hvides, Esbern Snares og Absalons Vaabener ere malede efter Morten Pedersens bekjendte Bog om Absalons Herkomst samt efter Absalons Ligsten. Det maa jo antages, at Abbed Henrik Tornekrands, der lod Stenen gjøre, har vidst god Besked om Erkebispens Vaaben. Derfra fortsætter Rækken sig, med Afbrydelse af nogle Bispevaabener paa Korets nordre Væg, fra Fader til Søn mod Vest dog med Afbrydelser, hvor nye Navne komme ind. Det vilde blive for vidtløftigt at gennemgaa alle disse Navne paa Mænd og Kvinder, der

tildels hvile her og som i Middelalderen have skænket Sorø Kloster Gods og Gave, det hele rige Klostergods, som den Dag idag udgjør Akademiets Formue. Der er imellem disse Mænd mange, som have staaet Kongerne nær som Marsk, Drost, Mundskænk eller Staller, de høieste Embeder i Middelalderen. Der findes Navne paa Mænd, der have forestaaet Stifterne som Biskopper, Mænd, der have kæmpet mod Venderne, der have draget til det hellige Land; men der er ogsaa et Par, ved hvis Navne der klæber en blodig Plet: Kongemorderen Toke Pust, der var med at myrde Kong Erik Plovpenning, og Grev Jacob af Halland, der deltog i Drabet paa Kong Erik Glipping. Alle have de tyet ind til St. Marie Klosters Forbøn. Saaledes var Middelalderen. Man haabede at finde Tilgivelse og at sikre sig Himmeriget, naar man skænkede Klosteret rige Gaver eller kom til at hvile i Kirkens Skød. Paa de fromme Brødres Bøn kunde meget tilgives, og det var godt at hvile der, hvor deres Psalmer Dag og Nat kunde lyde hen over Graven.

Reformationen gjorde Ende paa det hele Munkevæsen. Allerede 1529 skriver Poul Eliesen ved Biskop Lage Urnes Død: »Ved denne ærværdige Faders Bortgang begyndte strax Roskilde Domkirkes Forfald«. Som en sidste Kraftytring søgte Biskoppen saavelsom hans Samtidige, Abbed Henrik Tornekrands, at forhøie den romerske Kirkes ydre Glands ved at lade deres Kirker forskønne med Maling og andre Prydelser. Her i Sorø hænger det store prægtige Crucifix, som de gav til Kirken 1527 og som bærer disse to Mænds Vaabener og vistnok er et Værk af den berømte Billedskærer Claus Berg, der udførte det prægtige Alter, som nu staar i St. Knuds Kirke i Odense.

I selve Reformationens Aar 1536 lod Kong Christian III Absalons Grav aabne i Abbed Henriks Nærværelse. Den berømte Guldring, som havde prydet Erkebispens Finger, blev tagen op, men paa Kongens Befaling atter lagt ned. Esbern Snares Grav, der laa op til Hovedenden af

Absalons, altsaa under det nuværende Alter, vides ikke at være bleven undersøgt. Den er dog rimeligvis bleven forstyrret den Gang, man lagde Grundstenen til Alteret.

I Aaret 1827 blev Absalons Grav atter aabnet, og jeg beder om Tilladelse til at omtale denne Undersøgelse lidt nærmere¹⁾. Anledningen hertil var, at Kong Frederik den 6te besøgte det da nylig indrettede Kunstkammer og blev her opmærksom paa en Menneske-Hovedskal og et Par Ben, som i Kataloget angaves at være Absalons. Hans Majestæt fandt det usømmeligt, at en saa berømt og fortjent Mands Ben skulde forevises i en Kunstsamling, og befalede, at Graven skulde aabnes og Benene lægges ned igjen. Den 22 og 23 Mai 1827 skete da Undersøgelsen, ved hvilken følgende Mænd vare tilstede: Statsminister Ove Malling, Biskop Dr. theol. Fr. Münter, Oldgranskeren Cancelliraad Thomsen og Sognepræsten, Dr. theol. Magnus Sommer. Da Ligstenen var flyttet til Side, fandtes der dybere nede en anden raat tilhuggen Sten og derunder en af Teglsten muret Kiste af spids Form, hvori der stod en Blykiste med Laag. Det var et spændende Øieblik, da Laaget hævedes og man endnu kunde skimte de sammensunkne Rester af den store Mand iført et prægtigt Bispeornat, som imidlertid faldt hen i Støv. Paa Brystet var der med Guldtraad paa-syet et Kors. Münter mente at kunne skimte Spor af et Pallium, det af Paven indviede Attribut for Erkebiskopper. Paa Fødderne har Liget havt Silkesko med Guldbroderi, i de sammenfoldede Hænder holdt det endnu en Kirkekalk af Sølv, hvori laa en prægtig Guldring med en Safir, passende til en tyk Finger. I høire Arm hvilede Brudstykke af en Bispestav dreiet i Ben. Skelettet viste, at Absalon har været en Mand af anselig Høide. Skjønt der manglede en stor Del af Hovedet, var dog nogle Dele af Baghovedet samt Underkjæben tilstede, nok til at vise, at

¹⁾ »Beretning om Undersøgelsen af Erkebiskop Absalons Grav« &c. i Nye danske Magazin, 6te Bind, 1836, S. 81 og flgd.

Hovedet i Kunstkammeret ikke var Erkebiskoppens. Paa Hagen mente man endnu at se Skæg. I Graven fandtes Brudstykker af en Blyplade, hvorpaa der læstes, oversat paa Dansk:

Her ligger Absalon Erkebiskop, Askers Søn, en ædel og from Mand, som stiftede dette Kloster og berigede det med meget Gods ...»

Sagerne bevares nu i et Glasskab i Korets Væg.

Jeg tør ikke stille de ærede Tilhøreres Taalmodighed paa for svær en Prøve. Ellers var der meget, jeg kunde sige, ogsaa om alle de Arbeider, der i den sidste Menneskealder ere foretagne under Arkitekterne Etatsraad Chr. Hansen, Etatsr. Herholdt og Ark. Fr. Hansen, under Tilsyn af »det særlige Syn«, hvorved saa meget smukt er udrettet ved Sorø Kirke. Vi bør alle, ikke mindst det kirkehistoriske Selskab, rette en Tak til Kultusministeriet og den danske Rigsdag, som har bevilget Midlerne til disse Arbeider.

Efter en Sang talte Professor Fr. Nielsen om Klosterbevægelsen i ældre og nyere Tid, idet han skildrede, hvorledes denne Bevægelse begyndte som verdensfornægtende og verdensforsagende, men i Tidernes Løb er bleven noget ganske andet, end den var i sin Begyndelse, da den mere og mere har sat det verdenserobrende og verdensbeher-skende som sit Maal, noget der særlig fremtræder i Jesuiterordenen.

Et nogenlunde udførligt Referat af dette interessante Foredrag findes i »Sorø Amtstidende« for 23. Juli 1898 (Nr. 166).

Mødet sluttede med et Foredrag af H. F. Rørdam, der her meddeles, dels efter Talerens Optegnelser, dels efter Referatet i ovennævnte Blad (Nr. 167); dog bemærkes, at flere her medtagne Enkeltheder paa Grund af den fremrykkede Tid maatte afkortes noget under det mundtlige Foredrag, medens paa den anden Side Slutningen af Foredraget her kun er kortelig antydet.